

Д. І. Коваленко

*к.е.н., доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ*

СИСТЕМНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Загострення соціально-політичної ситуації протягом 2014 року, військова агресія, анексія Криму і бойові дії на сході України унеможливили ведення керованої економічної діяльності на частині її території.

Звуження внутрішнього попиту і несприятлива зовнішня кон'юнктура призвели до скорочення реального ВВП за підсумками 2014 року на 6,8%. Накопичений за попередні роки дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, відплив капіталу з країни та депозитів з банківської системи посилили девальваційний тиск на національну валюту.

Внаслідок недооцінки системних ризиків та недостатньо виваженої грошово-кредитної політики призвело до поглиблення валютної і банківської криз.

Стрімке знецінення гривні на тлі макроекономічної дестабілізації, а також неефективне здійснення монетарної і комунікаційної політики, відсутність системних заходів з боку Національного банку України, спрямованих на фінансову стабілізацію в економіці сформували зростаючі девальваційні очікування і спровокували зниження довіри до банківської системи, що призвело до значного скорочення обсягу депозитів в національній валюті – на 56,5 млрд. грн. (на 13,4%), в іноземній – на 11,4 млрд. дол. США (на 36,9%). А це, в свою чергу, спричинило різке здорожчання кредитних ресурсів для всіх суб'єктів господарювання.

Під час розробки кредитної політики банкам доводиться враховувати цілу низку факторів, що мають безпосередній вплив на їх діяльність. До першої групи виділено фактори, зовнішнього впливу на кредитну політику окремого банку з боку держави, а також державних та місцевих органів регулювання і нагляду [2], зокрема: загальний економічний стан країни та регіону, в якому функціонує банк; грошово-кредитна та фіскальна політика державних органів влади, що визначають рівень попиту на банківські кредити; кредитні ризики, що виникають на макроекономічному рівні. На кредитну політику банку істотно впливає загальний стан економіки країни та регіону, в якому банк здійснює свою діяльність. Очевидно, що в кризових умовах банківська система не може бути стабільною, адже вона перебуває під впливом інфляції, кризи неплатежів (за останні 7 років частка простроченої заборгованості за кредитами зросла з 1,3 % у 2007 році до 20,4 % в 2015 році), бюджетного дефіциту, падіння ВВП тощо.

Наявність структурних диспропорцій у вітчизняній економіці, слабе конкурентне середовище свідчать про необхідність структурних реформ, направлених на підвищення конкурентоспроможності та ефективності економіки. Без подолання структурної недосконалості економіки шляхом наполегливого проведення необхідних структурних перетворень надійність та ефективність кредитної політики як на макроекономічному, так і на рівні окремих банків будуть неминуче втрачені.

Багато в чому кредитну політику банку визначає грошово-кредитна та фіскальна політика держави, яку проводять НБУ та Міністерство фінансів України. НБУ реалізує державну політику, використовуючи загальні методи грошово-кредитного регулювання економіки: встановлення офіційної облікової процентної ставки; проведення операцій на відкритому ринку з валютою та цінними паперами; встановлення економічних норм та нормативів діяльності комерційних банків. Політика НБУ відносно грошово-кредитного регулювання економіки шляхом зміни облікової ставки безпосередньо пов'язана, а точніше – багато в чому визначає, попит на кредитні ресурси.

Реалізація грошово-кредитної політики Національного банку України здійснюється в складних зовнішніх та внутрішніх умовах ведення економічної діяльності. Разом із виконанням своєї основної конституційної функції – забезпечення стабільності національної грошової одиниці – Національний банк України розробляє заходи по забезпеченню стабільності банківської системи та підтримці економічної політики Кабінету міністрів України, спрямованої на економічне зростання. В "Основних засадах грошово-кредитної політики на 2015 рік" [1] зазначено, що Національний банк України в межах своїх можливостей сприятиме зростанню обсягів кредитування реального сектора економіки, але необхідність досягнення зазначених вище цілей не може вступати у протиріччя із головною метою грошово-кредитної політики – підтримкою цінової стабільності в державі.

До другої групи факторів, що визначають кредитну політику банку, слід віднести внутрішні фактори, що генеруються власне банком: місія та мета діяльності банку, його спеціалізація; стадія життєвого циклу банку та його конкурентна позиція; фінансово-економічний стан банку (рівень капіталізації, наявність запасу ліквідності тощо); кредитний портфель банку та його якість; рівень корпоративного управління; загальний рівень ризикованості кредитних операцій.

До третьої групи факторів відносяться фактори, що пов'язані з специфікою фінансово-господарської діяльності банківських клієнтів-позичальників, а саме: регіональна специфіка клієнтури банку; кредитоспроможність позичальників банку; кредитні ризики, що пов'язані із діяльністю підприємств-позичальників.

Слід звернути особливу увагу на те, що кожна з трьох груп факторів формування кредитної політики банку містить такий важливий фактор, як кредитний ризик. І дійсно, саме кредитний ризик багато в чому визначає кредитну політику банку, причому як на макро-, так і на мікрорівні. Рівень ризикованості кредитних операцій може визначатися за: видом банку; типом позичальника (за складом клієнтів); фінансовим станом позичальника; наявністю забезпечення за

кредитами; розподілу ризику в часі тощо. Залежно від цих критеріїв визначається і процентна ставка по кожній виданій позиці [3].

Сучасний стан більшості банків України негативно впливає на економічний розвиток країни, оскільки фактичне зупинення кредитування виробництва, зокрема на інвестиційні потреби, не створює передумов для розширеного відтворення.

Протягом 2014 року 33 банки було визнано неплатоспроможними, стосовно багатьох з них прийнято рішення про ліквідацію. Значне збільшення відрахувань до резервів за активними операціями, спричинене девальвацією гривні, призвело до рекордних збитків банківського сектору (53 млрд. грн.). Залишки за кредитами у національній валюті протягом року скоротилися на 53,8 млрд. грн. (на 9,0%), в іноземній – на 8,6 млрд. дол. (на 22,2%) [1].

У таких умовах особливої актуальності набуває питання вдосконалення кредитної політики банків, адже від того, наскільки ефективно банки будуть реалізовувати кредитно-інвестиційну функцію, залежатимуть темпи відновлення економіки країни та макроекономічна стабілізація.

Зважаючи на зазначене вище, удосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банків України є актуальним та має практичне значення для кредитного забезпечення підприємств та регіонів.

Таким чином, протягом 2014 року внаслідок впливу екзогенних факторів, а також недостатньо виважених дій Національного банку у сфері монетарного, валютного, банківського регулювання і нагляду було значною мірою порушено функціонування ключових елементів ринкової інфраструктури – кредитного міжбанківського та валютного ринків. Це створило суттєві інституційні ризики і потребує невідкладних заходів щодо відновлення повноцінної роботи зазначених ринків як необхідних ланок трансмісійного механізму монетарної політики, забезпечення валютної і цінової стабільності та стимулювання кредитної політики комерційних банків України.

Визначальну роль у активізації кредитної активності банків повинна відігравати ефективна кредитна політика банків, що визначає базові засади управління кредитним ризиком та організації кредитного процесу. Це, в свою чергу, визначає рівень забезпечення кредитними ресурсами суб'єктів господарювання і вплив на їх ділову активність.

Література

1. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік / Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10465306>

2. Криклій, О. А. Зовнішні фактори, що впливають на можливість реалізації фінансової стратегії банків України [Текст] / О. А. Криклій, О. В. Крухмаль// Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 жовтня 2013р.) / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2013. – С. 56-57.

3. Малахова, О. Л. Кредитна діяльність банків як базова передумова забезпечення фінансової стійкості банківської системи України / Олена Малахова, Світлана Тетюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць - Тернопіль, 2014. - Т. 16, № 1 - С. 275-284.